

Општина Херцег Нови

СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ И ОБРАЗОВАЊЕ

СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2019-2022.

Новембар, 2018.

ОПШТИНА ХЕРЦЕГ НОВИ
СЕКРЕТАРИЈАТ ЗА КУЛТУРУ И ОБРАЗОВАЊЕ

СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2019-2022. и ПЛАН АКЦИЈЕ (ЛПАМ) ЗА 2019. ГОДИНУ

САДРЖАЈ

ТЕРМИНИ И СКРАЋЕНИЦЕ	2
УВОД	3
1. ЗАКОНСКИ И СТРАТЕШКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ	3
2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР: КЉУЧНИ АКТЕРИ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ	6
2.1. ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	6
2.2. КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА МЛАДЕ	6
2.3. ЛОКАЛНИ САВЈЕТ ЗА МЛАДЕ	5
2.4. ОМЛАДИНСКИ КЛУБОВИ И ЦЕНТРИ	7
3. ЦИВИЛНИ СЕКТОР У ОБЛАСТИ МЛАДИ	8
4. КАКО ЈЕ ПРИПРЕМАНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ И ЛПАМ 2019-2022. У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ	8
5. КО СУ МЛАДИ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ И ШТО ЖЕЛЕ	9
6. КЉУЧНИ ИСХОДИ	12
7. СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ	21
8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА РЕАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ	22
9. ПЛАН ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ 2019-22	23
10. АКЦИОНИ ПЛАН ЗА 2019. ГОДИНУ	30
ПРИЛОГ	47
ЛИТЕРАТУРА.....	48

ТЕРМИНИ И СКРАЋЕНИЦЕ

Основни термини

Дјеца – особе узраста до 15 година

Млади – У смислу Закона о младима (Члан 2), млади су лица од навршених 15 до 30 година живота.

Скраћенице

БС – Бизнис сектор

ЦИПС – Центар за информисање и професионално савјетовање младих

ЦС – Цивилни сектор

ЦСО – Центар за стручно образовање

ЕУ - Европска унија

ФО – Фондације

ИРФ – Инвестиционо развојни фонд

ЈЛС – Јединице локалне самоуправе

ЈРМ - Јавни ред и мир

ЈУ - Јавне установе

КД - Кривично дјело

КЗМ - Канцеларија за младе

ЛСЗМ - Локални Савјет за младе

МФ – Министарство финансија

МК – Министарство културе

МО – Међународне организације

МП - Министарство просвјете

МС – Министарство спорта

МРСС – Министарство рада и социјалног старања

МВПЕИ – Министарство вањских послова и европских интеграција

МЗ - Мјесне заједнице

МЗД - Министарство здравља

НПАМ – Национални план акције за младе

НВО – Невладине организације

ОО – Омладинске организације

ПНФО – Провајдери неформалног образовања

СД - Спортска друштва

СП – Социјални партнери

СТП - Студентски парламент

УМС – Управа за младе и спорт

УП – Унија послодаваца

ВК - Волонтерски клуб

ЗоМ - Закон о младима

ЗЗЗ ЦГ – Завод за запошљавање Црне Горе

ЗУ – Здравствене установе

ЂП - Ђачки парламент

УВОД

Растуће интересовање међународних организација и европских институција за подршку развоју **омладинске политике и омладинског рада са младим људима и за младе** људе видљив је током последњих година посебно када су у питању државе оптерећене транзиционим процесима, и негативним утицајем глобалне економске кризе. Креирање оптималних услова за развој пуних потенцијала младих важно је, између осталог, и због ризика који пријете стабилности и друштвеној кохезији савременог друштва уколико неповољне друштвено-економске околности створе „изгубљену генерацију“ разочараних младих људи. Због тога је креирање стратешког и законског оквира за превазилажење изазова и ризика везаних за повећање степена незапослености, сиромаштва, дискриминације, и друштвене искључености младих људи на листи приоритета како међународних организација и институција, тако и њихових држава чланица.

У том смислу, недавно усвојена **Стратегија Уједињених нација за младе**¹ има за циљ да подржи повећање утицаја и проширење обима глобалних, регионалних, и државних иницијатива, и активности усмјерених на изградњу капацитета, задовољење потреба, и унапређење права младих, као и да осигура њихов ангажман и учеше у спровођењу и праћењу Програма за одрживи развој 2030, али и других релевантних глобалних иницијатива.

Оквир за нову **Стратегију за младе Европске Уније** такође настоји да омогући младим људима да буду креатори сопственог живота, изграде отпорност и усвоје животне вјештине како би се успјешно носили са комплексним промјенама у савременом друштву. Спровodeћи активности груписане у три области дјеловања (укључивање-повезивање-снаживање), нова европска стратегија тежи да младе људе охрабри да постану активни грађани, агенти солидарности, и носиоци позитивних промјена у својим заједницама, као и да помогне спречавању социјалне искључености младих, и побољша њихов утицај на јавне политике кроз унапређење дијалога са доносиоцима одлука у свим секторима јавне политике који их се тичу.

Препорука о раду са младима²(ЦМ/Рец(2017)4) Савјета Европе даље наводи да владе држава чланица, у складу са својим надлежностима, треба да појачају подршку омладинском раду тако што ће, између осталог, осигурати да се успостављање и развој квалитетног омладинског рада заштити и проактивно подржава у склопу локалних, регионалних и државних политика према младима. Успостављање усклађеног и флексибилног оквира за образовање и обуку омладинских радника, којим се у обзир узимају постојеће праксе, нови трендови и поља дјеловања, те разноликост омладинског рада, такође је на листи препорука Савјета Европе. Подршка спровођењу националних и европских истраживања различитих облика омладинског рада, њихове вриједности, утицаја и успјешности представља основу за развој политика заснованих на доказима у овој области.

Црна Гора је, привременим затварањем преговарачког поглавља 26 (*Образовање и култура*), преузела обавезу усклађивања са Стратегијом за младе Европске уније, и другим документима од значаја за омладинску политику ЕУ иако треба напоменути да је правна тековина ЕУ у области омладинске политике у домену необавезујућег „*меког права*“.

¹ Youth 2030: The UN Youth Strategy, <https://www.un.org/youthenvoy/youth-un/>

² У Црној Гори, у оквиру Закона о младима (Члан 5) користи се термин ‘Омладински рад’ који представља активности које се организују са младима и за младе, а заснивају се на неформалном образовању, у складу са њиховим потребима и могућностима.

1. ЗАКОНСКИ И СТРАТЕШКИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

Први стратешки документ у области омладинске политике у Црној Гори био је **Национални план акције за младе** (НПАМ) који је спровођен у периоду од 2006. до 2011. године. Нова **Стратегија за младе 2017-2021**³ такође настоји да рефлектује стандарде ЕУ, као и друге међународне препоруке кад је у питању омладинска политика, и представља покушај координисаног одговора на актуелне потребе младих у Црној Гори, који је креиран кроз партиципативни процес консултација, и усмјерен на планирање кључних циљних исхода, те дефинисање и јачање институционалног оквира који ће бити способан да те кључне циљне исходе и оствари. Стратегијом за младе 2017-2021. дефинисано је *шест кључних приоритета* (циљних исхода) кад су млади људи у Црној Гори у питању, и то:

- А.** Млади остварују економску и социјалну сигурност кроз олакшан приступ тржишту рада и стицање запослења,
- Б.** Младима је обезбијеђен приступ квалитетном образовању,
- Ц.** Млади су активни грађани, мотивисани и проактивно учествују у процесима доношења одлука, у развоју заједнице и креирању и спровођењу политика,
- Д.** Млади су доброг здравља, безбиједни, имају обезбијеђен приступ адекватном систему подршке за прелазак у одрасло доба и самореализацију,
- Е.** Млади имају приступ квалитетним културним садржајима као креатори и конзументи,
- Ф.** Успостављен је ефикасан нормативни и институционални оквир за спровођење омладинске политике.

Визија ове стратегије јесте држава Црна Гора у којој су млади људи самостални, укључени у доношење одлука и спровођење јавних политика и имају могућности за рад и финансијску независност. Да би се ова визија остварила, потребно је, између осталог, да млади људи буду схваћени као најважнији друштвени ресурс, и да у пуној мјери имају подршку државе, која им пружа могућности за развој и остваривање сопствених потенцијала.

У том смислу, у периоду израде нове стратегије за младе у Црној Гори, креиран је и усвојен **Закон о младима** (ЗоМ 2016)⁴ са циљем да, по први пут, обезбиједи спровођење јединствене политике у овој области и створи услове за подршку младима у организовању, и друштвеном дјеловању, те обезбједи унапређење друштвеног положаја младих, и њихово учешће у доношењу одлука, развоју и остваривању личних и друштвених потенцијала.

Постојећи законски оквир (ЗоМ 2018, Члан 3), дефинише **омладинску политику** као скуп мјера и активности које субјекти омладинске политике предузимају за побољшање положаја младих, њиховог личног и друштвеног развоја, и укључивања у друштвене токове. Омладинска политика се планира, спроводи и унапређује на основу стварних потреба

³ <http://www.strategijazamlade.me>

⁴ Напомена: Преčišćени текст Закона о младима обухвата слjedeће прописе:

1. **Закон о младима** ("Службени лист Црне Горе", бр. 042/16 од 11.07.2016),

2. **Закон о допуни Закона о младима** ("Службени лист Црне Горе", бр. 013/18 од 28.02.2018), у којима је назначен њихов дан ступања на снагу.

младих, емпиријског и практичног знања о положају младих, истраживања и редовног праћења и процјене положаја младих, те уз њихово активно укључивање у овај процес. У складу са међународним стандардима, омладинска политика у Црној Гори је заснована на одређеним *начелима* (једнакости, волонтеризма, солидарности, добровољности, партнерства, способности и научним сазнањима ради добровољног учешћа младих у свим областима друштвеног живота, у складу са сопственим избором), и *принципима* (заснована на правима, инклузивна, партиципативна, родно осјетљива, холистичка, заснована на знању и доказима, с обезбијеђеним ресурсима, и одговорна ка циљној групи).

За остваривање омладинске политике у Црној Гори, доноси се *Национална стратегија за младе* и *општинске стратегије за младе* (ЗоМ 2018, Члан 4). Поред идентификације кључних приоритета за период 2017–2021, Национална стратегија за младе дефинише мјере, подмјере и активности, као и надлежности субјеката омладинске политике, те финансијске, административне и друге мјере за остваривање кључних приоритетних исхода. Важно је истаћи и да овај стратешки оквир јасно позиционира младе као питање од значаја за Црну Гору и холистичким приступом предвиђа међусекторску и мултиресорну сарадњу актера омладинске политике. Дакле, Стратегија за младе 2017–2021. представља документ који младе позиционира не само као субјекте омладинске политике већ и као актере одговорне за њено планирање, реализацију, мониторинг и евалуацију.

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР: КЉУЧНИ АКТЕРИ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

2.1. ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Јединице локалне самоуправе креирају и спроводе локалну омладинску политику. Према Закону о младима (ЗоМ 2018, Члан 24), главни инструменти за остваривање локалне омладинске политике су **општинска стратегија за младе** или **Локални план акције за младе (ЛПАМ)**. Њима се утврђују циљеви, мјере и активности омладинске политике на општинском нивоу, ради остваривања интереса младих. Општинску стратегију, као и и годишњи план за њено остваривање, доноси **надлежни орган локалне самоуправе**, у складу са (националном) Стратегијом за младе, за период од **четири године**.

Иако ЗоМ (Члан 35) јасно прописује да општинске стратегије треба да буду креиране у року од шест мјесеци од дана доношења (националне) Стратегије за младе, преглед стања у овој области у Црној Гори указује на чињеницу да је мање од половине локалних самоуправа до сада креирало и усвојило стратешке документе у области омладинске политике. У случају општине Херцег Нови, надлежни орган локалне самоуправе одговоран за креирање Стратегије за младе и ЛПАМ 2019-2022 је **Секретаријат за културу и образовање**⁵ који је током 2018. године по први пут иницирао и координисао процес израде локалне стратегије за младе и акционог плана у овој општини.

2.2. КАНЦЕЛАРИЈЕ ЗА МЛАДЕ

ЗоМ (Члан 26) такође предвиђа да општина може, у оквиру својих органа или служби, да организује посебну организациону јединицу за младе - у виду **Канцеларијае за младе** - ради координације, планирања и спровођења омладинске политике, општинске стратегије, сарадње надлежних органа општине са осталим субјектима омладинске политике. Активности Канцеларије за младе на локалном нивоу реализују се у складу са (националном) Стратегијом за младе и општинском стратегијом. У оквиру унапређења услова за развој омладинске политике на локалном нивоу, у складу са ЗоМ, Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. у општини Херцег Нови предвиђа формирање Канцеларије за младе као посебне организационе јединице за младе.

Важно је, међутим, истаћи да у Црној Гори још увијек не постоје смјернице нити стандарди за успостављање ових организационих јединица на локалном нивоу, па се модели постојеће праксе у различитим општинама (као што су Бијело Поље, Никшић, Будва, или Тиват) углавном разликују.

2.3. ЛОКАЛНИ САВЈЕТ ЗА МЛАДЕ

Локални савјет за младе је независно и савјетодавно тијело које образује надлежни орган општине, са циљем подстицања и унапређења развоја омладинске политике, праћења и евалуације општинске стратегије, јачања сарадње и унапређења положаја младих на локалном нивоу (ЗоМ 2018, Члан 25). Према важећем закону, локални савјет за младе чине

---

⁵ <http://www.hercegnovi.me/rss/2016-03-27-20-00-48>

представници органа општине надлежног за омладинску политику, омладинских организација, организација за младе и других облика организовања младих, као и стручњаци за област омладинске политике.

У националној стратегији, међутим, истиче се да само у главном граду Подгорици постоји Савјет за питања младих, док у неколико општина у Црној Гори (Беране, Пљевља, Цетиње) постоје и Савјети младих, као репрезентативна тијела која заступају интересе младих према локалној самоуправи, иако ова тијела нијесу препозната Законом о младима.

Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. у општини Херцег Новипредвиђа формирање општинског Савјета за младе, у складу са ЗоМ 2018, у циљу успостављања и јачања међусекторске сарадње, као и подршке праћењу ефикаснијег спровођења локалне стратегије.

2.4. ОМЛАДИНСКИ КЛУБОВИ И ЦЕНТРИ

Омладински клубови и центри у националној и локалним стратегијама за младе препознати су као један од механизма спровођења омладинске политике, и омладинског рада који доприноси јачању личних, друштвених и професионалних капацитета младих. У пракси, начин функционисања омладинских клубова, као и њихова веза са локалним самоуправама и вид подршке коју добијају од стране локалних самоуправа, различито су осмишљени и реализовани у Црној Гори у зависности од локалних прилика, расположивих људских и материјалних ресурса, те интересовања младих. Национална стратегија за младе указује на разноликост модела оснивања, управљања и рада омладинских клубова, који постоје у Беранама, Даниловграду, Никшићу, Пљевљима, Плаву, Андријевици, Мојковцу, Цетињу, Котору, и Тивту. Наводи се и да је први омладински центар отворен у фебруару 2017. године у Подгорици.

У општини Херцег Нови, Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. предвиђа успостављање - до сада непостојећег - општинског омладинског клуба, у оквиру унапређења услова и сервиса за развој пуног потенцијала младих на локалном нивоу.

Недостатак функционалног модела омладинских сервиса, у које спадају омладински центри и омладински клубови, те развијених стандарда и смјерница у вези с процедурама, програмима, инфраструктуром, вођењем и администрацијом приликом успостављања ових сервиса, препознат је у (националној) Стратегији за младе 2017–2021. У Стратегији се истиче и важност обезбијеђивања адекватног простора и ангажовања професионалног кадра за рад у омладинском клубу/центру. С тим у вези, важно је истаћи да се постојеће иницијативе за оснивање омладинских клубова/центара углавном заснивају на *пројектној основи*, па их због тога карактерише *недостатак континуитета и недовољна одрживост*. У смислу унапређења развоја ове врсте сервиса за младе на локалном нивоу, препоручује се усвајање и спровођење смјерница⁶ у складу са стандардима Савјета Европе, како би се постигло заједничко разумијевања концепта омладинског клуба/центра, и успоставили минимални стандарди квалитета њиховог функционисања у Црној Гори.

---

⁶Smjernice za otvaranje i vođenje omladinskih klubova i omladinskih centara: <http://www.un.org.me/Library/Youth-Empowerment/Smjernice%20za%20otvaranje%20i%20vođenje%20omladinskih%20klubova%20i%20omladinskih%20centara%20-%202017.pdf>

3. ЦИВИЛНИ СЕКТОР У ОБЛАСТИ МЛАДИ

Национална Стратегија за младе 2019-2021. упозорава да је ЦС у области рада с младима у Црној Гори много шири него што се то из званичних података и извјештаја може сагледати, због тога што црногорска пракса извјештавања, а и само законодавство не препознају ширину цивилног сектора, већ се у овој области најчешће помињу само НВО а сви остали актери цивилног друштва који су основани од стране младих и/или се баве младима су изостављени.

ЗoM (Члан 16), тако, прописује да млади слободно и самостално могу да оснују **омладинску организацију** која се дефинише као невладина организација коју чине млади и која се оснива у циљу побољшања положаја младих, личног и друштвеног развоја, учешћа у друштвеним процесима и другим областима од значаја за младе. Рад омладинске организације је јаван, а јавност рада омладинске организације се остварује у складу са законом и статутом омладинске организације. Са друге стране, **организација за младе** (Члан 17) представљају невладине организације чији чланови нијесу само млади, а могу се основати ради подршке младима у организовању и друштвеном дјеловању. Према закону, **други облици организовања младих** (Члан 18) могу се организовати у циљу обезбјеђивања спровођења омладинске политике, а обухватају: омладински клуб, омладински центар, савјет младих, неформалну групу, инфо центар, инфо тачку, ученички и студентске парламент и сл.

Све поменуте организације могу се удруживати у **савезе на локалном и државном нивоу** ради остваривања заједничких циљева и интереса (Члан 19).

4. КАКО ЈЕ ПРИПРЕМАНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ И ЛПАМ 2019-2022 У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ

Процес израде Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022 у општини Херцег Нови иницирао је и координирао **Секретаријат за културу и образовање**, као надлежни орган локалне самоуправе, а реализован је у периоду март - октобар 2018.године уз подршку НВО Урбан Нова, и екстерне консултанткиње. Израда овог документа базирала се на партиципативном процесу који је укључивао анализу стања, стратешко и акционо планирање, те шире консултације са младима у заједници. У процес израде локалне стратегије за младе била је укључена и међусекторска Радна група, која је окупила (младе) професионалце и представнике институција, и цивилног сектора у областима образовања, запошљавања, социјалне заштите, здравља, безбједности итд. (видиПрилог 1).

На почетку процеса, констатовано је да израду стратешког документа у области омладинске политике у општини Херцег Нови треба схватити као нужност у правцу превазилажења јаза који је током протеклих деценија постојао у овој области као последица социо-економске транзиције. Недостатак системске бриге о младима на локалном нивоу довео је до низа негативних ефеката са којима се млади, као најрањивија друштвена група, свакодневно сусрећу. Истакнуто је и да „проблемски приступ“ према младима треба замијенити „развојним приступом“ који препознаје потребе и потенцијале младих, и креира услове за развој њихових пуних потенцијала као ‘непроцјењивог ресурса за развој локалне заједнице’.

5. КО СУ МЛАДИ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ И ШТО ЖЕЛЕ

Према попису становништва из 2011.године (МОНСТАТ), у општини Херцег Нови живи 5703 младих људи узраста од 15-29 година што чини 18,5% популације. Од тога, младих узраста од 15-19 година укупно је 1884, оних узраста од 20-24 године је 1660, а младих узраста од 25-29 година је укупно 2159. Према овом попису, у узрасној групи од 30-34 године укупно има 2203 особе у општини Херцег Нови.

Попис становништва из 2011.године (МОНСТАТ)	
Узраст	Број особа
15-19 год.	1884
20-24 год.	1660
25-29 год.	2159
30-34 год.	2203

Иако је евидентан недостатак континуираних истраживања о ситуацији и стању у ком се млади налазе на локалном нивоу, током процеса израде локалних стратегија за младе у општинама Котор и Херцег Нови за период 2019-2022 године (марту - априлу 2018.године) спроведено је анонимно онлине анкетирање младих људи узраста од 15-30 година са циљем да се идентификује и опише постојеће стање, те испитају потребе и ставови о положају младих у локалним заједницама, као и препознају изазови са којима се они најчешће сусријећу у свакодневном животу. Анкетитање је обухватило укупно 121 испитаника/испитаницу од којих 59.5% живи у општини Херцег Нови, а 40.5% живи у општини Котор. У укупном узорку било је 48.8% испитаница женског, и 51.2% испитаника мушког пола. Највећи број испитаника/ца у укупном узорку припадао је узрасној групи од 15-19 година (58.7%), док је њих 25.6% узраста од 20-25, и 15.7% узраста од 25-30 година. Највећи број испитаника/ца у укупном узорку били су ученици/це (57%), затим студенти/киње (21.5%), те свршени студенти/киње бачелор (12.4%) и мастер нивоа. Сходно томе, највећи број испитаника/ца укључених у анкетирање је незапослен (42.1%), док мањи број њих има сезонско (27.3%) односно трајно запослење (20.7%).

121 испитаник који живи у општинама Херцег Нови и Котор		
48.8% испитаница		51.2% испитаника
15- 19 год (58.7%)	Ученици/це (57%)	Незапослен (42.1%)
20-25 год. (25.6%)	Студенти/киње (21.5%)	Сезонско запослење (27.3%)
25-30 год. (15.7%)	Бачелор/мастер (12.4%)	Трајно запослење (20.7%)

→ ОСОБИНЕ И ИНТЕРЕСОВАЊА МЛАДИХ

У укупном узорку, 67.8% младих наводи различите **позитивне карактеристике и вриједности** које описују њихове вршњаке, док 32.2% њих уочава углавном негативне. Међу позитивним особинама и вриједностима најчешће се наводе *одговорност, искреност, комуникативност, сналажљивост, маштовитост, упорност, образованост, амбициозност,*

и хуманост. Иако у мањем броју случајева, негативне карактеристике углавном обухватају: *лењост, пасивност, незаинтересованост, неинформисаност, немотивисаност, апатичност и депресивност*. Млади описују себе и своје вршњаке и као *'неусмјерене'* док се као један од узрока интергенерацијског конфликта наводе и *разлике у социјалном статусу*.

Највећи број младих **заинтересован** је за *стицање образовања (претежно формалног), сталног или привременог запослења, финансијске сигурности, и добре зараде*. Релативно често наводи се и *'одлазак у иностранство'*, док је мањи број младих заинтересован за *'кредите'*, и *'стварање породице'*. *Интересовања младих у вези са избором професије* односе се на области туризма, поморства, хотелијерства, електронике, рачунарства, и економије. Млади наводе и да су њихова интересовања везана за различите начине провођења *слободног времена* као што су: спорт (кошарка, ватерполо, фудбал, планинарење), умјетност (музика, глума, филм), изласци и забава (кафићи), рад на рачунару, и друштвене мреже. Као интересовања везана за *заназаначине* провођења слободног времена наводе се, међутим, и *'кладионице', 'наргиле', 'алкохол', 'дрога', и 'игрице'*. Забрињава и чињеница да се веома ријетко наводе интересовања везана за *активизам, волонтирање, хуманитарне акције, и невладине организације* (и то углавном међу испитаницама из студентске популације).

Расположиви подаци⁷ такође указују на чињеницу да највећи дио младих људи (узраста 15-17 година) у општини Херцег Нови оцјењује да је њихов **животни стандард** просјечан (86,48%), док 8.10% њих мисли да је он изнад просјека, а по 2,70% младих оцјењује да је њихов животни стандард веома лош или испод просјечан.

→ КОЈЕ ПРОЈМЕНЕ МЛАДИ ЖЕЛЕ ДА ВИДЕ У СВОЈОЈ СРЕДИНИ?

Млади су **идентификовали и велики број промјена** које би жељели да виде у својим срединама/општинама у наредне 4 године, почевши од оних које се односе на **индивидуални ниво** (нпр. *'Да ојачам и постанем зрелији и одговорнији'*), преко оних који се тичу **уређења животне средине и локалне заједнице** (*'Урђенији град', 'Боља урбанизација и очување културно-историјских споменика', 'Мање отпада, мање буке, поправљена канализација'*), до **ширих друштвених промјена** (нпр. *'Еколошки развијена држава, смањена доза корумпираности, већи животни стандард', 'Вољела бих да се ради више на пројектима одрживог развоја и да се почне на правилан начин располагати ресурсима који могу доприњети даљем развоју'* и сл.).

Значајно мјесто заузимају и идентификоване промјене везане за **социо-економска питања и статус младих** као што су: *'Довољно радних мјеста за високошколце у установама у којима би требали бити запослени', 'Развој туризма, запослење незапослених, разноврсност у понуди и тражњи послова, бољи услови за рад'*. Унапређена **партиципација младих** такође је на листи жељених промјена, и то кроз: *'Већу укљученост младих у*

---

⁷NVO Urban Nova (2016), Istraživanje kulturnih potreba mladih u svrhu unapređenja i razvijanja programa u polju kulture, Herceg Novi.

доношење одлука и у организацију њихових живота и будућности’, ‘Вољела бих да буде више садржаја и дешавања за младе и да им се пружи прилика да буду саслушани’.

Идентификоване су и жељене промјене у области **културе, спорта, образовања, и унапређења услова за његово провођење**. Између осталог наводе се и: ‘Центар за младе гдје би млади могли да испољавају своју креативност и таленат’, ‘Финализација пројекта дома омладине/културног центра (у Херцег Новом)’, ‘Много већу активност на пољу подршке младим умјетницима и свима који имају добру идеју а која може бити друштвено корисна’, ‘Вољела бих да имамо више забавних и едукативних програма и дешавања’, ‘Децентрализација догађаја и бављења спортом и културом у општини’, ‘Да Општина улаже новац у промовисање науке, да се отворе научни центри гдје би се запослили млади ентузијастични истраживачи’. Као пожељан исход истиче се и ‘омладинска путовања и размјене (мобилност)’, те ‘мање предрасуда и национализма, и више могућности за образовање’.

У неколико случајева помињу се и промјене везане за унапређење степена **безбједности и здравља младих**, које су, прије свега, везане за сузбијање доступности психоактивних супстанци (ПАС), и смањење нивоа криминалитета у локалним срединама.

У веома малом броју случајева идентификована је и потреба да се **напусти држава** у периоду од наредне 4 године.

→ ШТА МЛАДИ ПОРУЧУЈУ ДОНОСИОЦИМА ОДЛУКА У СВОЈОЈ ОПШТИНИ?

Млади су у оквиру анонимног онлине анкетирања имали прилику и да креирају поруке за доносионе одлука у својим општинама, од којих у оквиру овог документа наводимо једну илустративну:

‘У нашој општини млади су веома незадовољни и желе промјену. У недостатку прије свега радних мјеста, едукативних установа и цјелокупне могућности за напредак и усавршавање. Многи млади због тога траже срећу ван граница наше државе. Држава заједно са општинама треба да се побрине за своје младе генерације јер је у њима будућност. Веома мало се посвећује пажње успјесима наших младих суграђана. Ја сам један од оних студената који су показали изванредне резултате на студијама, а да то нико из општине не препознаје, осим у виду стипендије, која јесте од мале помоћи, али свакако није довољна награда за упорност и постигнуте резултате. Бројни студенти су успјешни научници на страним Универзитетима, сјајни спортисти и креативни умови. Пажња и простор да се представе и изразе мишљења младих у локалној средини практично не постоје’ (студент, Херцег Нови).

6. КЉУЧНИ ИСХОДИ

Стратегијом за младе 2019-2022. општине Херцег Нови дефинисано је шест кључних приоритета – кључних исхода – када су млади људи у овој општини у питању. Ови кључни исходи су резултат опсежног партиципативног процеса кроз који је овај документ настао, а у коме су поред кључних субјеката и заинтересованих страна, били укључени и млади људи са територије општине Херцег Нови.

У овом поглављу представљени су кључни исходи и мјере за њихову реализацију, као и неки од постојећих аргумената који указују на њихову релевантност.

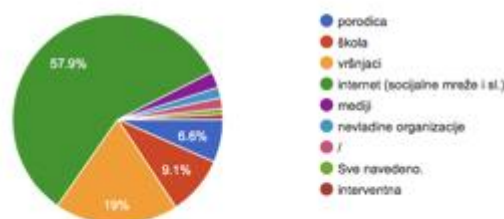
ИСХОД А: УНАПРЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ			
A1. Унапређена информисаност младих, и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	A2. Унапређена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	A3. Унапређени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.

→ Зашто су исход А и мјере А1-4 релевантне за младе у Херцег Новом?

Као што је већ наведено, недостатак системске бриге о младима у општини Херцег Нови, као и заинтересованости надлежних институција да се до сада овим питањем озбиљно позабаве, резултирао је неповољним положајем и перцепцијом младих, као и непостојањем основних претпоставки за развој омладинске политике (као што су локална стратегија и пратећи механизми, те одрживи начини финансирања програма намјењених младима). Капацитети субјеката и актера омладинске политике на локалном нивоу такође су ограничени, а недостају и специјализовани сервиси за остварење потреба и права младих, нарочито у области информисања. Тако се највећи број младих људи информише путем **интернета** (57.9%), а затим кроз **вршњачку размјену** (19%), те у **школи** (9.1%), и **породици** (6.6%).

На који начин се најчешће информишеш о питањима која се тичу младих у твојој општини?

121 responses

ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ, КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ

Б1. Унапређен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.	Б2. Унапређени постојећи и креирани иновативни механизми за учешће младих у доношењу одлука на локалном нивоу.	Б3. Унапређена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умежавању младих.
---	--	---

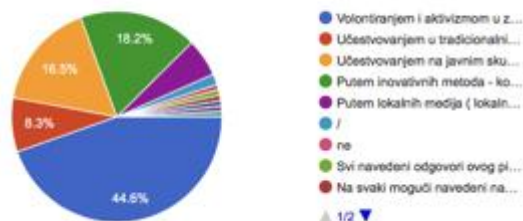
→ Зашто су исход Б и мјере Б 1-3 релевантни за младе у Херцег Новом?

Један од кључних проблема препознатих од стране младих у локалној заједници кроз онлине анкетирање је **партиципација и положај младих у друштву**. Они се прије свега односе на: **неразумијевање** потреба младих од стране локалне самоуправе, спутавање у реализацији пројеката, **дискриминацију**, **омаловажавање**, **потцјењивање**, али и **безнађе** и **мобинг**. Неки од наведених цитата сликовито илуструју ставове младих по овом питању: *‘Не разумијевање од стране родитеља професора и старијих људи, став да смо још увијек млади да би одлучивали о важним питањима и имали своја мишљења, осуђивање од стране вршњака због неких другачијих интересовања’* (ученица, 16), *‘Недовољни подстицај како локалне управе тако и друштва у цијелини у давању доприноса и подршке младима’* (студент, 25).

Важно је ипак истаћи да 90.9% испитаника/ца мисли да млади *треба да буду активно укључени* у унапређење и развој заједнице у којој живе, и то *прије свега кроз волонтеризам и активизам у заједници* (44.6%), затим *путем иновативних метода* - коришћењем информационих технологија (социјални медији, блогови и сл.) (18.2%), *учествовањем на јавним скуповима* (догађајима, трибинама, округлим столовима и сл) (16.5%), те *учествовањем у традиционалним начинима доношења одлука* (нпр. јавним расправама, гласањем на изборима и сл.) (8.3%). Охрабрује и чињеница да је више од половине младих у укупном узорку (54.5%) до сада учествовало у неком од наведених типова активности.

Ukoliko DA, na koji način?

121 responses

ИСХОД Ц: УНАПРЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА ВУЛНЕРАБИЛНИХ ГРУПА)

Ц1. Обезбјеђен простор и унапређен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.	Ц2. Унапређен број, и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима вулнерабилних група.	Ц3. Унапређени капацитети пуџаоца информативно - савјетодавних услуга прилагођених младима (посебно припадницима вулнерабилних група).
--	---	--

→ Зашто су исход Ц и мјере Ц 1-3 релевантне за младе у Херцег Новом?

Култура, образовање, спорт, слободно вријеме и недостатак услова за његово квалитетно провођење су области које су такође препознате као проблематичне када су у питању задовољење потреба и права младих у општини Херцег Нови. Резултати онлине анкетирања указују на неквалитетан друштвени живот и недостатак друштвених активности, мањак квалитетних културних садржаја, недоступност додатних едукација, недостатак простора за окупљање и информисање младих, недовољно развијен и доступан (рекреативни) спорт, мањак умјетничких садржаја намјењених младима, те пад критеријума и поремећен систем вриједности. Све ово чини да већина младих људи своју средину доживљава као: *‘Мало и пасивно окружење које је отпорно на промјене’*.

Велики број младих (83.5%), даље, изјављује да није био/ла у прилици да затражи помоћ од **постојећих институција/организација које пружају подршку младима**, што упућује на чињеницу да они веома ријетко користе услуге постојећих сервиса на локалном нивоу. Интересантно је и да млади истичу да **нису информисани** о постојању оваквих сервиса на локалном нивоу: *‘Не знамо да ишта од наведеног и постоји а не да им се обратимо. Мало више акцента на информисање младих, а не само на попуњавање фотеља’* (запослена млада особа, 26). Веома мали број (16.5%) младих који су били у прилици да користе неку од постојећих услуга углавном изјављују да су њихова искуства била како позитивна тако и негативна. Нека од позитивних искустава илустрована су кроз следеће примјере: *‘Омладински културни центар, ангажовала сам се док је радио и док није купљена зграда у којој смо боравили. Било је предивно, били смо креативни пуни радионица и ето нажалости угасили су нам једину забаву коју смо имали’* (студенткиња, 23), *‘Мој живот, професија и одрастање не би било исто да није било НВО организација’* (студенткиње, 21 и 25). Негативна искуства представљена су кроз неколико примјера: *’Одвратно искуство. Све се своди да ли се могу добити политички поени ако се подрже пројекти. Ако то одбијеш нећеш имати ни подршку’*, *‘Иако смо имали основну подршку, из више наврата су нас називали погрдним именима, јер покушавамо да урадимо нешто за културу за младе’* (студенти, 22 и 24).

Највећи извор подршке младима у Херцег Новом представља *породица* (59.5%), затим *пријатељи* (37.2%), *вршњаци* (20.7%), *програми и акције у локалној заједници* (17.4%),

те *невладине организације* (14.9%), и *институције* (програми за младе) (13.2%). *Рођаци* представљају извор подршке за мање од 10% младих (9.1%), док је улога *бизнис сектора* готово занемарљива (2.5%).

Највећи број младих препознао је *волонтерске програме и акције* (52.9%) као најчешће **видове програма/сервиса који се нуде младима на локалном нивоу**, затим слиједе *спортски програми и креативне радионице* (по 33.9%). ‘Омладински клуб’ схваћен у ширем смислу навело је мање од трећине испитаника у укупном узорку (28.9%), док Савјетовалиште за младе (15.7%), еколошке радионице (7.4%), омладински инфо центар (5.8%), програме неформалног образовања (5.8%), и иновативне/техничке програме (ИТ) (3.3%), наводи веома мали број младих. Добијени подаци упућују на закључак да је број и врста услуга за младе на локалном нивоу веома ограничен као и да се највећи број услуга намијењених младима спроводи на неформалан начин (кроз ангажовање цивилног друштва) .

Постојећи подаци (НВО Урбан нова 2016) још указују и да је свега 3,6%) младих у потпуности задовољно **понудом културно-забавних садржаја** у Херцег Новом, док је њих 23,43% прилично, а њих 27,02% дјелимично задовољно. Прилишно незадовољно понудом културно-забавних садржаја је 23,43% младих, док је њих 22,52% у потпуности незадовољно. Анализом стања препознато је и да постојећи **ресурси на локалном нивоу**(као што је нпр. Дома омладине) нису довољно нити адекватно искориштени, као и да је препознавање концепта и значаја **омладинског рада** на веома ниском нивоу.

→ **Најосјетљивије групе младих у Херцег Новом**

Ситуациона анализа у области **социјалне и дјечје заштите** указује на изазове са којима се сусрећу *млади људи са неповољним личним или породичним околностима*. Анализирајући службене евиденције *корисника основних материјалних давања*, а које се тичу циљне групе младих лица на узрасту од 15-30 година добили смо следеће податке (ЈУ Центар за социјални рад за општину Херцег Нови):

- Носилаца права на материјално обезбјеђење има укупно 7 младих лица (11,30%) ;
- Право на додатак за његу и помоћ користи укупно 19 младих лица (5,9 %) ;
- Право на личну инвалиднину користи укупно 26 младих лица (23,20%) ;
- 15 младих лица са инвалидитетом користи услугу дневног боравка;
- 3 млада лица користе услугу породичног смјештаја – хранитељства.

Иако не постоје прецизни и поуздани подаци о особама са инвалидитетом, нарочито у вези са карактером, врстом и нивоом оштећења, интегрисањем броја корисника материјалних давања додатка за његу и помоћ и личне инвалиднине долазимо до података да је у категорији младих лица, који имају одређене инвалидитете, те остварују горе приказана права, укупно 10,36 % младих лица са инвалидитетом. Овај дио популације спада у најсиромашније категорије становништва, према подацима Стратегије за смањење сиромаштва. Док држава издваја веома скромна средства за рјешавање њихових проблема, живот (младих) особа са инвалидитетом, као и њихових породица, веома је лошег квалитета.

Важно је, међутим, напоменути и да законодавни оквир различито дефинише узрастне границе младих, наиме, у Закону о младима, млади обухватају узрастну групу од 15-30

година, док Законом о социјалној и дјечјој заштити Црне Горе дефинише младе као узрасну групу до навршене 26 године.

Социјални сервиси за одређене вулнерабилне групе дефинисани су Правилником о условима за пружање и коришћење, нормативима и минималним стандардима услуга подршке за живот у заједници.

У општини Херцег Нови постоји развијен сервис дневног центра и то код два пружаоца услуга, у ЈУ Дневном центру за дјецу и младе у Херцег Новом који пружа услугу корисницима од 07-26 година, и социјални сервис подршке развијен при Дјечјем дому "Младост" у Бијелој, Дневни центар за дјецу са сметњама у развоју, који пружа услуге дјечи до навршене 18 године. *Подаци указују на то да у овој локалној заједници не постоји нити један други сервис подршке за дјецу и младе, као и одрасле са инвалидитетом, иако су предвиђени су горе поменути правилником.*

Радна група за израду стратегије закључила је да је потребно развити и Дневни боравак за младе са инвалидитетом старије од 26 година, јер за то постоји потреба корисника, младих са инвалидитетом у Херцег Новом. Према подацима које посједује Центар за социјални рад ХН ова врста сервиса подршке имала би преко 10 корисника, младих са инвалидитетом, који би одмах могли да га користе. Предложено је, такође, и да би у склопу Дневног центра за младе старије од 26 година (или независно од њега), требало образовати и групу младих са поремећајем у понашању са којима би радили посебна стручна лица, а самим тим млади са поремећајем у понашању би у непосредној близини младих са инвалидитетом имали већу могућности за сензибилизацију потреба других, те имали могућност за *успијешније* превенирање свог асоцијалног понашања.

Недостатак стандарда услуга у социјалној заштити/политици, негативно се одражава и на квалитет социјалне политике/заштите у локалној заједници. У складу са *позитивним законодавним регулативама* које је усвојила Црна Гора у овој области потребно је додатно развијати сервисе подршке у локалној заједници и то:

- Услугу помоћи у кући;
- Услугу становања уз подршку;
- Свратиште/прихватилиште за младе жртве злостављања и занемаривања;
- Породични смјештај/хранитељство – смјештај уз интензивну или додатну подршку и повремену смјештај;
- Услугу персоналне асистенције;
- Дневни боравак за младе и одрасле за лица са инвалидитетом;
- Едукативни центар за вулнерабилне групе становништва у којем би младе особе имали помоћ и подршку у учењу;
- Савјетодавно-терапијски центар за подршку младима;

Херцег Нови је град са *значајаним професионалним и социјалним капиталом* који би требало ставити у функцију унапређења социјалне политике за дјецу и младе. На жалост, спровођење Локалног плана акције из области инвалидности (ЛПАИ) није дало жељене резултате иако је овај документ садржао идентификоване потребе особа са инвалидитетом,

постојеће ресурсе, опис рјешења, мјера и корака које је требало предузети, временске рокове за реализацију дефинисаних активности, субјекте одговорне за реализацију и спровођење мјера и изворе финансирања.

ИСХОД Д: УНАПРЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА			
Д1. Унапређен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само)запослења.	Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.	Д3. Смањење неактивности младих.	Д4. Подршка развоју предузетништва младих.

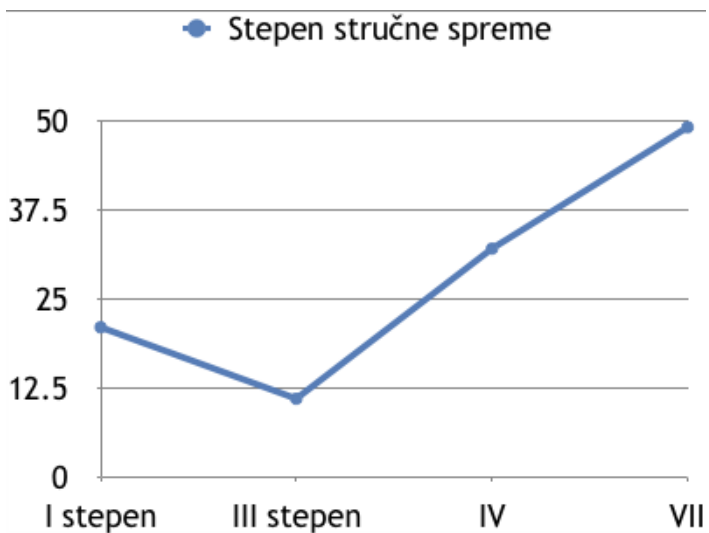
→ Зашто су исход Д и мјере Д 1-4 релевантне за младе у Херцег Новом?

Активности и мјере активне политике запошљавања које спроводи ЗЗЗ ЦГ и Биро Рада Херцег Нови, а које се у ужем смислу тичу и младих (15-30) незапослених лица су, између осталог: **информисање о могућностима и условима запошљавања, Стимулисање samozапосљавања** (Иновирани програм континуираног стимулисања запошљавања и предузетништва у функцији је развоја малог, породичног бизниса и подршке незапосленим лицима да остваре своје пословне идеје), **програм подршке развоју предузетништва, посредовање у запошљавању** (спровођење активности у повезивању лица које тражи запослење, односно промјену запослења и послодавца), **запошљавање ОСИ, Сезонско запошљавање, професионална оријентација (ЦИПС), оспособљавање за самосталан рад** (програм којим се незапосленом лицу, без радног искуства у одређеном нивоу образовања, пружа могућност да се оспособи за самосталан рад у том нивоу образовања), **програм “Стоп сивој економији “** (програм оспособљавања и запошљавања младих на пословима спречавања неформалног пословања), **стручно оспособљавање лица са стеченим високим образовањем** и сл.

Евиденција Бироа рада Херцег Нови (на дан 27.09. 2018. године) указује међутим на незадовољавајуће стање када су у питању **незапослене младе особе узраста од 15 до 30 година**, и то у вези са доље наведеним критеријумима:

- Степен стручне спреме:

Степен стручне спреме	I степен образовања	III степен образовања	IV степен образовања	VII степен образовања
Тотал: 113	21	11	32	49

- Дужина чекања на запослење:

Дужина чекања лица на запослење	до 6 мјесеци	до 1 г.	до 2 г.
Тотал: 113	66	32	15

Резултати он лине анкетирања указују и на чињеницу да су сами млади идентификовали групу **‘социјално - економских проблема’** као један од приоритета са којима се сусрећу у свакодневном животу. Овај тип проблема најчешће се односи на: *‘немаштину/недовољно финансијских средстава’*, *‘проблеми у породици (везане за сиромаштво)’*, *‘немогућност запослења у струци’*, *‘живот у малој средини’* и *‘лоша понуда послова’*, *‘непотизам’*, *‘корупцију’* и сл.

Анкетирани млади, такође, наводе различите вјештине и карактеристике које би - уколико буду додатно развијене - могле да допринесу њиховој бољој **запошљивости**. Неке од **најважнијих вјештина које посједују они и/или њихови вршњаци су**, на примјер: *комуникација, познавање страних језика, познавање рада на рачунару (ИТ), брзо проналажење информација, тимски рад, кување, возња аута, свирање инструмента, основе прве помоћи, веслање, основе преживљавања у дивљини, и 'вјештина схватања суштине живота'*. Осим тога, наводе се и способности и карактеристике као што су: *критичко размишљање, елоквентност, лидерство, способност адаптације, флексибилност, спретност, кондиција, организационе способности, отвореност ка различитостима, 'здрав разум' и сл.*

На питање **'које 3 вјештине не посједујеш, а мислиш да би требало да их развијеш, како би твоје сналажење у животним ситуацијама и на тржишту рада било побољшано'** већина младих наводи да углавном не посједује **социо-емоционалне вјештине** као што су: *самоувјереност, упорност, истрајност, издржљивост, продорност, сналажљивост, флексибилност, стрпљење, сналажење у стресним ситуацијама, вјештина управљања временом, комуникација, тимски рад*. Веома често се наводе и различит етехничке вјештине као што су: *вожња аута, пјевање, плес, програмирање, познавање више страних језика, познавање алтернативних метода учења/рада, предузетничке вјештине, менаџерск е вјештине, вјештина јавног наступа, говорничке вјештине, и баштованство*.

Ипак, око 30% анкетираних младих људи је мишљења да посједује све што ми је потребно за сналажење у животним ситуацијама.

Важно је истаћи и да већина младих изјављује да им **средина у којој живе уопште не пружа (60.3%), или недовољно пружа услове (33.9%) за развој њихових пуних потенцијала**.

ИСХОД Е: УНАПРЕЂЕН НИВО ЗДРАВЉА И БЕЗБЈЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ

Е1. Унапређена међусекторска сарадња и информативно-савјетодавни програми за превенцију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенцију).	Е2. Унапређена подршка развоју психо-физичког здравља и промоцији здравих стилова живота младих.	Е3. Унапређени капацитети актера за спровођење програма превенције и промоције здравих стилова живота.	Е4. Унапређени програми заштите животне средине намјењени младима.
--	--	--	--

→ Зашто су исход Е и мјере Е 1-4 релевантне за младе у Херцег Новом?

Међу претходно наведеним приоритетним проблемима, анкетирани млади људи идентификовали су и категорију (**Ментално**) **здравље и безбједност** која се прије свега односи на лаку доступност наркотика, психичко насиље, вршњачко насиље, расизам, криминал, коцку/кладионице, ризична понашања у саобраћају и сл. Радна група за израду стратегије констатовала је и да је број и квалитет активности и програма за **превенцију ризичних понашања** недовољан и неадекватан на нивоу општине, као ни капацитети пружаоца услуга у овој области (при чему се посебно мисли на примјену иновативних, партиципативних метода и вршњачке едукације). Закључено је и да постојећи **рекреативни садржаји** нису довољно приступачни за све младе људе у општини, као и да број и врсту активности за промоцију здравих стилова живљења треба унаприједити. У том смислу, апелује се и на унапрјеђење свијести о заштити животне средине, и активизма младих у овој области.

Од посебног је значаја што анализа стања и кретања криминалитета, јавног реда и мира, као и безбједности саобраћаја са фокусом на популацију младих (узраста до 30 година) у општини Херцег Нови⁸ указује на алармантне податке и трендове:

- Током **2017. године**, од укупног броја свих извршилаца **кривичних дјела** у регистровано је **38 младих лица (19,8 %)** од чега је њих 11 (29 %) малољетно. Поменути лица укупно су извршила 50 КД или 18,2% од укупног броја регистрованих КД. Неопходно је поменути да је седам (7) лица регистровано као извршиоци **више** КД у току 2017.године, и исти су укупно извршили 29 КД или 58 % од поменутих КД. Највећи број КД који су извршили млади се односи на КД из области **имовинског криминалитета** и то: крађе, тешке крађе, одузимање возила и разбојништва, што чини 54 % извршених дјела, 14 % се односи на КД из области **саобраћаја** и остало на друга КД (недозвољено држање оружја, насилничко понашање, наношење тјелесних повреда, насиље у породици и др.). Што се тиче **прекршаја** у току 2017.године, регистровано је 53 извршиоца који су извршили 56 прекршаја у Херцег Новом. Навећи број прекршаја се односи на физички напад 47 % и на дрско понашање и вријеђање другог лица 46 %.
- У првих 8 мјесеци **2018. године** регистровано је 43 млада (од тога **12 или 28 % малољетници**) извршиоца КД или 22,1 % од укупног броја свих извршилаца КД. Исти су извршили 47 КД или 18,8 % свих регистрованих кривичних дјела. Осам (8) лица су регистровани као **повратници** у извршењу и извршили су 21 КД или 45 % од укупног броја поменутих КД. Највећи број се такође односи на КД **имовинског криминалитета**, и то: крађе, тешке крађе тј. 33,33 %, из области **саобраћаја** 13,3 %, **дрога** 19 и остало се односи на друга КД (учествовање у тучи и наношења тјелесних повреда). У првих 8 мјесеци **2018. године** регистровано 41 лице као извршиоци 42 **прекршаја** из области ЈРМ, најчешће из чл.10 (физички напад) 48 % и дрско понашање 42 %, такође регистровано је и 35 лице као извршиоци прекршаја из области дрога.

Када су у питању **прекршаји из области безбједности саобраћаја** које су починили млади до 30 година у 2017. години је укупно регистровано 3512 прекршаја док је у 2018.години почињено 2423 прекршаја.

⁸ Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Uprava policije Centar bezbjednosti Herceg Novi, oktobar 2018. godine.

7. СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ СТРАТЕГИЈЕ

Национални оквир за омладинску политику дефинише и начине финансирања њеног спровођења на националном и локалном нивоу. Средства за реализацију националне Стратегије за младе обезбјеђују из Буџета Црне Горе и других извора, у складу са законом. Финансирање програма и пројеката којима се реализују активности Стратегије за младе и општинских стратегија врши УМС и надлежни орган општине. Управа финансира, односно суфинансира програме и пројекте на основу годишњег плана остваривања Стратегије за младе.

ЗoМ (Члан 28) такође предвиђа да се **средства за реализацију општинске стратегије** обезбјеђују из буџета општине и других извора. Општина из свог буџета, донација, као и других извора финансира, односно суфинансира програме и пројекте у области омладинске политике, у складу са законом, општинском стратегијом и буџетом општине. Начин додјеле средстава из буџета општине за финансирање, односно суфинансирање програма и пројеката прописује надлежни орган општине (Члан 31).

Постојећи законски оквир (ЗoМЧлан 31a) предвиђа и да **Општина доноси програм подстицања запошљавања младих**. Средства за финансирање, односно суфинансирање ове врсте програма могу се обезбиједити из буџета општине или других извора. Послодавац, који је укључен у спровођење програма у својству партнера, је у обавези да обезбиједи најмање исти износ средстава за финансирање, односно суфинансирање ове врсте програма. За лица која су ангажована у оквиру програма за период до годину дана, послодавац се ослобађа обавеза плаћања: доприноса за обавезно социјално осигурање на зараде (допринос за пензијско и инвалидско осигурање, допринос за здравствено осигурање и допринос за осигурање од незапослености), доприноса за Фонд рада, пореза на доходак физичких лица, и приреза порезу на доходак физичких лица. Корисници ове врсте програма су држављани Црне Горе.

Стратегија за младе и ЛПАМ 2019-2022. за општину Херцег Нови, предвиђа да реализација активности у оквиру акционог плана за 2019. годину буде **финансирана из мјешовитих извора** (сходно ЗoМ), и то: кроз спровођење *редовних активности* надлежних субјеката (означено као 'редовне активности'), кроз *средства алоцирана са буџета надлежног Секретаријата* за реализацију ЛПАМ (на годишњем нивоу), кроз *суфинансирање* (путем конкурса, донација и сл). Планом акције за 2019 годину пројектовано је укупно **око 20.300 Еура** за реализацију предвиђених активности (осим оних које су означене као 'редовне активности').

8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА РЕАЛИЗАЦИЈЕ СТРАТЕГИЈЕ

У складу са ЗоМ 2018 (Члан 25), за праћење примјене омладинске политике у свим областима од значаја за младе на локалном нивоу, које су дефинисане општинском Стратегијом за младе, задужен је **Локални савјет за младе**. Савјет даје препоруке за унапређење омладинске политике, учествује у планирању, спровођењу и евалуацији стартегије, даје мишљење у поступку припреме прописа из области којима се уређују питања од значаја за младе, и прати положај младих на општинском нивоу, те предлаже мјере за његово унапређење.

Надлежни орган локалне самоуправе обезбјеђује подршку раду Локалног савјета за младе кроз обављање административних и стручних послова, укључујући прикупљање података о извршавању мјера утврђених стратегијом и акционим планом, и благовремено извјештава Локалног савјета за младе и Скупштину Општине о њиховој реализацији.

Органи надлежни за поједине области омладинске политике дужни су да сарађују у спровођењу омладинске политике и одреде контакт особу за младе која координира активности у вези с омладинс-ком политиком на локалном нивоу, и остварује сарадњу с надлежним органом и Локалним савјетом за младе у планирању, спровођењу и евалуацији општинске Стратегије за младе. Државни органи/институције који буду одређени као носиоци појединих активности, утврђених Акционим планом, биће обавезани да Надлежном органу (у утврђеном временском интервалу) достављају извјештаје о статусу реализације одређених активности. Надлежни орган ће, најмање једном годишње, подносити извјештај о реализацији општинеке Стратегије за младе Локалном савјету за младе и Скупштини општине.

Овај документ је развојне природе и представља оквир за развој омладинске политике на локалном нивоу, па у случају потребе, може бити ревидиран и иновирани. Локални савјет за младе може покренути поступак за измјену и допуну документа у циљу стварања бољих услова за даљи развој положаја младих и омладинске политике на локалном нивоу. Између осталог, за мониторинг и евалуацију општинске Стратегије, као и за праћење положаја младих, користиће се индикатори дефинисани у оквиру Акционог плана, који су креирани на основу Оквир мониторинг и евалуацију националне Стратегије за младе 2017-2021.

9. ПЛАН ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ 2019-2022.

Поред идентификације кључних исхода за период 2019–2022. године, општинска Стратегија за младе дефинише мјере, подмјере и активности које треба спровести да би се дефинисани исходи остварили, те актере који су задужени за њихову имплементацију.

ИСХОД А: УНАПРЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
А1. Унапређена информисаност младих, и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	1. Кампања за промоцију значаја омладинске политике и ЛПАМ.	КЗМ –координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе (СМШ), факултет.
	2. Успостављање инфо тачке у омладинском клубу и школама.	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
	3. Унапређено присуство младих у медијима (радио Херцег Нови и сл.).	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
	4. Унапређена међуопштинска, регионална и међународна сарадња.	ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
А2. Унапређена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	1. Оснивање КЗМ и ревидирање улоге и надлежности референта за омладинску политику.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2. Оснивање локалног савјета за младе у општини Херцег Нови.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	3. Посредовање КЗМ у годишњем планирању програма јавних институција за обезбеђивање усклађености програма са омладинском политиком на локалном нивоу ('youth mainstreaming me').	КЗМ - иницира и координира састанцима; партнери: ЈЛС (успоставља мрежу надлежних партнера), ЈУ (уступају просторе за активности), ЦС, НВО, ОО, СП, млади.

A3. Унапређени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	1. Континуирана обука у области омладинске политике и релевантних области за све заинтересоване стране.	ЈЛС, ПНФО, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, ФО, УМС, УН, РУЦО, ОСЦЕ, млади.
	2. Јачање капацитета кадрова у Канцеларији за младе/омладинском центру/клубу за спровођење и мониторинг омладинске политике на локалном нивоу.	КЗМ координатор; Партнери: РУСО/УМС/ОСЦЕ-организација обука; НВО-спровођење обука заједно са ОО; ЈЛС-суфинансирање, промоција обука и истраживања; ЈУ-опредјелјивање простора; умрежавање.
A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.	1. Одвајање буџетске линије за реализацију Стратегије и ЛПАМ 2019-2022, и обезбјеђивање извора суфинансирања.	ЈЛС-доношење локалног буџета; Скупштина Општине Херцег Нови; УМС- суфинансирање кроз расподелу средстава ОО које имплементирају активности из акционог плана; ФО-скупљање средстава путем заговарања.
	2. Приоритизација младих на конкурс за расподелу средстава за НВО на општинском нивоу.	ЈЛС (надлежни Секретаријат).
	2. Успостављање механизма за прикупљање средстава и обука свих релевантних актера.	ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.

**ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ
МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ,
КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ**

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Б1. Унапређен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.	1. Организовање кампање и обуке за промовисање активизма, волонтеризма, и унапређење видљивости младих у локалној заједници.	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, НВО, ОО, ЈУ, УМС.
Б2. Унапређени просторни услови и креирани иновативни механизми за учешће младих у јавном животу и доношењу одлука на локалном нивоу.	1. Коришћење постојећих просторних ресурса за омладинске програме кроз сарадњу са јавним институцијама на локалном нивоу.	ЈУК Херцег фест, Музеј и галерија, Библиотека, Средњошколски центар, приватни сектор (галерије и књижаре).
	2. Усклађивање процедура за добијање дозволе за коришћење јавних простора за потребе омладинских програма.	ЈЛС: Секретаријат за комуналне дјелатности и екологију, Секретаријат за културу, Секретаријат за друштвене дјелатности и спорт, МЗ, ОО, НВО, ЈУ, КЗМ, ЈЛС, ЛСЗМ, ЈУ, СП.
	3. Успостављање алтернативних механизма за учешће младих (онлине).	КЗМ-координатор; Партнери: ЈЛС, ЦС, НВО, ОО.
Б3. Унапређена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умрежавању младих.	1. Креирање базе података омладинских организација/ организација за младе на локалном нивоу.	КЗМ-координира; Партнери: МС-помаже при прикупљању података; ЈЛС-скупљају податке са терена; НВО/ОО-прослеђује податке праву мрежу организација које раде са младима.
	2. Објављивање позива за подршку омладинским иницијативама на локалном нивоу (финансирање омладинских идеја).	ЈЛС, КЗМ, УМС, СП, НВО, ОО, ВК, ЂП, предузетнички клуб, неформалне групе младих.
	3. Подршка и унапређење квалитета рада постојећих организација и иницирање оснивања нових омладинских организација и иницијатива.	КЗМ - координира; Партнери: НВО, ОО.

ИСХОД Ц: УНАПРЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА ВУЛНЕРАБИЛНИХ ГРУПА)

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Ц1. Обезбијеђен простор и унапређен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.	1. Отварање општинског омладинског клуба са инфо центром (у Дому омладине или сл).	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни Секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
Ц2. Унапређен број и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима вулнерабилних група.	1. Отварање и финансирање Едукативног центра (за подршку за учењу младим лицима из социјално угрожених породица, из РЕ популације, и младима са инвалидитетом).	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2. Финансирање услуге становања уз подршку за младе без родитељског старања, младима са инвалидитетом, младима из социјално угрожених породица и младима у сукобну са законом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	3. Отварање и финансирање Дневног центра за младе (26+) и одрасле са инвалидитетом, поремећајем у понашању и младе у сукобу са законом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	4. Финансирање услуге персоналне асистенције (помоћ у кући) за младе са инвалидитетом.	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	5. Промовисање хранитељства и породичног смјештаја (посебно уз интензивну и додатну подршку).	ЈЛС, ЈУ, УМС, МРСС, МП, МФ, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
Ц3. Унапређени капацитети пуњаоца информативно - савјетодавних услуга прилагођених младима (посебно припадницима вулнерабилних група).	1. Организовање континуираних обука за све пуњаоце услуга намјењених младима.	МРСС, УМС, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО, ФО, МО.
	2. Унапређена регионална сарадња и размјена добре праксе.	МРСС, УМС, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО, ФО, МО.

ИСХОД Д: УНАПРЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
<p>Д1. Унапређен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само)запослења.</p>	<p>1. Успостављено партнерство Општине и ЗЗЗ у финансирању програма (само)запошљавања младих на локалном нивоу.</p>	<p>ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, ЈУ, МС, МП, ИРФ, СП, УП, БС.</p>
	<p>2. Финансирање адекватних обука код послодаваца које ће задовољавати потражњу тржишта рада.</p>	<p>ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, БС, ЈУ.</p>
	<p>3. Кофинансирање рада код послодаваца у дефицитарним занимањима.</p>	<p>ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗЗ ЦГ, МРСС, УП, БС, СП.</p>
	<p>4. Креирање услова за квалитетно образовање и подстицање стипендирања младих који желе да раде у угоститељству и туризму.</p>	<p>МРСС, МП, ЦСО, ЗЗЗЗ ЦГ, УП, ЈЛС, КЗМ, БС, СП.</p>
<p>Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.</p>	<p>1. Унапређен програм каријерне оријентације: континуирано информисање, едуковање и оспособљавање младих и промоција програма ЗЗЗЗ у институцијама и организацијама које се баве младима о постојећим и будућим програмима (само)запошљавања.</p>	<p>МРСС, ЗЗЗЗ ЦГ, ЦИПС, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП, ЦС, НВО, медији.</p>
	<p>2. Подстицање јавности и послодаваца путем медијске промоције примјера добре праксе – “Животне приче успјешних младих људи из локалне заједнице који су похађали програме за запошљавање и самозапошљавање”.</p>	<p>ЗЗЗЗ ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, НВО, медији.</p>

	3. Пружање бесплатне правне помоћи младима који желе да покрену бизнис.	МРСС, 3333 ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.
Д3. Смањење неактивности младих.	1. Израда смјерница у циљу унапређења политике запошљавања младих у сарадњи са представницима институција и организација.	МРСС, 333ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, УП, ЦС, НВО, БС.
Д4. Подршка развоју предузетништва младих	1. Промоција алтернативних модела пословања (самозапошљавање, креативне индустрије, оLINE пословање,...), и организовање обука за подстицање предузетништва младих у различитим областима	МРСС, 333ЦГ, УП,ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП.
	2. Додјела објеката и неискоришћеног земљишта у власништву Општине на коришћење младима кроз сервисе локалне омладинске политике и отворене конкурсе.	ЈЛС, КЗМ, 333 ЦГ, УП, МФ, ЦС, БС, СП.
	3. Доношење Одлуке на локалном нивоу о пореским олакшицама за покретање сопственог бизниса за младе - ‘Одлука о буџету за помоћ младима у бизнису’.	ЈЛС, ЈУ, 333ЦГ, ИРФ, БС, СП.
	4. Унапређење капацитета надлежних институција и младих за аплицирање на пројектима ЕУ	МВПЕИ, 333 ЦГ, ПНФО, ЈУ, УП, ЈЛС, КЗМ, ЦС, НВО, БС, ФО, МО.

**ИСХОД Е: УНАПРЕЂЕН НИВО ЗДРАВЉА И БЕЗБЈЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ МЛАДИХ
У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ**

Мјере	Подмјере	Актери одговорни за реализацију
Е1. Унапређена међусекторска сарадња и информативно-савјетодавни програми за превенцију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенцију).	1. Успостављени мултидисциплинарни тимови и покренути информативно савјетодавни програми прилагођени младима.	КЗМ иницира/ координира; Партнери: ЈЛС, , МЗД, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, медији.
Е2. Унапређена подршка развоју психо-физичког здравља и промоцији здравих стилова живота младих.	1. Унапређена доступност и број програма за промоцију здравих стилова живота у локалној заједници.	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, СД, НВО.
Е3. Унапређени капацитети актера за спровођење програма превенције и промоције здравих стилова живота.	1. Организовање обука за релевантне актере.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
	2. Унапређена регионална и међународна сарадња и размјена добре праксе.	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
Е4. Унапређени програми заштите животне средине намјењени младима.	1. Организовани програми за младе и акције у заједници на тему заштите животне средине.	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, ВК, млади.

10. ПЛАН АКЦИЈЕ ЗА 2019. ГОДИНУ

ИСХОД А: УНАПРЕЂЕН ПОЛОЖАЈ МЛАДИХ У ДРУШТВУ И КРЕИРАНИ УСЛОВИ ЗА ЕФИКАСНО СПРОВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПОЛИТИКЕ				
Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
А1. Унапређена информисаност младих, и осталих релевантних актера о значају спровођења омладинске политике.	1.1. Организовање консултативних састанака са релевантним актерима (укључујући медије), и подјела улога у планирању и спровођењу кампање, у трајању од три мјесеца (промоција општинске стратегије у школи, на факултетима, на локалном радију и ТВ, на догађајима за младе, штампање промо материјала).	Број одржних консултативних састанака; Број реализованих активности и актера укључених у кампању.	Редовна активност	КЗМ – координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе (СМШ), факултет.
	1.2. Креирање концепта и опремање инфо тачке у омладинском клубу (и њених огранака у школама) сходно ЕУ стандардима (ЕРУСА).	Број оформљених инфо тачака у Омладинском клубу и школама; број одржаних радионица/менторских састанака.	1000	КЗМ – координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, РУЦО, школе, факултет.
	1.3. Мапирање потенцијалних партнера (на међуопштинском, регионалном и европском нивоу), и успостављање стартешких партнерстава.	Број остварених партнерстава на међуопштинском, регионалном и европском нивоу; Успостављени правилници и процедуре за успостављање партнерстава.	Редовна активност	КЗМ – координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, ФО, УМС, МС, РУЦО, школе, факултет.

	1.4. Креирање садржаја за младе у програмима локалних радио (2) и ТВ (2) станица	Број реализованих радио и ТВ садржаја; Број укључених младих људи.	Редовна активност	КЗМ – координатор; Партнери: ЈЛС, НВО, ОО, локални медији.
A2. Унапређена међусекторска сарадња и успостављени механизми за спровођење омладинске политике на локалном нивоу.	2.1. Организовање консултативних састанака актера релевантних за спровођење ЛПАМ; упознавање са локалном стратегијом и ЛПАМ, именовање контакт особа, и разматрање процеса усклађивања ('маинстреаминг').	Број одржаних састанака; Број актера који су одредили контакт особе (креирана контакт листа); Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ - иницира и координира састанцима; састанцима; Партнери: ЈЛС (успоставља мрежу надлежних партнера), ЈУ (уступају просторе за активности), ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2.2. Успостављање услова и процедура за оснивање Канцеларије за младе.	Успостављена КЗМ; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
	2.3. Разматрање и ревидирање надлежности општинског референта за омладинску политику (у циљу координације спровођења ЛПАМ).	Утврђена систематизација и опис радног мјеста општинског референта за омладинску политику.	Редовна активност	ЈЛС
	2.4. Успостављање процедура за избор, и доношење одлуке о именовању чланова/чланица Локалног Савјета за младе.	Именовани чланови/це ЛСЗМ по успостављеним процедурама.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.

	2.5. Креирање плана рада ЈСЗМ и промоција његове улоге и значаја учешћа младих у праћењу спровођења ЛПАМ. (представљање плана рада у средњошколском центру, на локалним радио и ТВ станицама, штампање промо материјала).	Креиран план рада ЈСЗМС. Број укључених актера; Број одржаних састанака, округлих столова; Број подијељеног пропагандног материјала; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, СП, млади.
А3. Унапређени капацитети локалне самоуправе и осталих кључних актера за развој и спровођење омладинске политике.	3.1. Мапирање потреба релевантних актера у области спровођења ЛПАМ.	Спроведено истраживање и објављени резултати истраживања; Број медијских објава.	800	ЈЛС, ПНФО, ЈУ, ЦС, НВО, ОО, ФО, УМС, УН, РУЦО, ОСЦЕ, млади.
	3.2. Приоритизација, планирање и креирање одговарајућих обука укључујући и вршњачку едукацију (о заговарању значаја спровођења ЛПАМ, механизмима за мониторинг и евалуацију и сл.).	Број спроведених обука; Број партнера/институција укључених у обуку и укупан број учесника у обукама.	2000	КЗМ координатор; Партнери: РУЦО/УМС/ОСЦ Е-организација обука; НВО-спровођење обука заједно са ОО; ЈЛС-суфинансирање, промоција обука и истраживања; ЈУ-опредјелјивање простора; умрежавање.

A4. Обезбјеђивање одрживог и континуираног финансирања омладинске политике.	4.1.Пројектован буџет и алоцирање средстава за имплементацију ЛПАМ 2019. кроз посебну буџетску линију.	Висина издвојених средстава за имплементацију ЛПАМ-а.	Најмање 10.000 Еура на годишњем нивоу.	ЈЛС-доношење локаног буџета ; УМС-расподјела средстава ОО које имплементирају активности из акционог плана ; ФО-скупљање средстава путем заговарања.
	4.2. Алоцирана средстава за имплементацију ЛПАМ , на годишњем конкурс за НВО (кроз приоритизацију младих).	У општинском Конкурсу за расподјелу средстава за НВО - омладинска политика и млади издвојена као посебна област; Висина алоцираних средстава.	Најмање 1/6 износа буџета издвојеног за НВО.	ЈЛС, Скупштина Општине Херцег Нови.
	4.2.Мапирање примјера добре праксе, и разматрање начина за успостављање механизма за прикупљање средстава у оквиру КЗМ.	Идентификовани примјери добре праксе и обједињен директориј донатора (објављен на сајту КЗМ); Број позива на који је КЗМ аплицирала са предлозима пројеката, и број партнерстава на заједничким пројектима; Број грант инфосесија на којима су представници/е КЗМ присуствовали.	Редовна активност	КЗМ - координатор; Партнери: ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.
	4.3.Организовање обуке посебно (младих) професионалаца за прикупљање средстава.	Број и врста организованих обука; Број и профил учесника; Број медијских извешаја.	1500	ЈЛС, СП, УМС, ФО, УН, ОСЦЕ.

**ИСХОД Б: УНАПРИЈЕЂЕНИ УСЛОВИ И МЕХАНИЗМИ ЗА АКТИВНО УЧЕШЋЕ
МЛАДИХ У ПРОЦЕСИМА ДОНОШЕЊА ОДЛУКА, РАЗВОЈУ ЗАЈЕДНИЦЕ,
КРЕИРАЊУ ПОЛИТИКА И ЊИХОВОМ СПРОВОЂЕЊУ**

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
Б1. Унапређен активизам и култура учешћа младих у друштвеним процесима.	1.1. Осмишљавање кампање за активнију партиципацију младих, и подјела улога у њеном спровођењу.	Реализована кампања; Број укључених актера; Број медијских објава.	Редовна активност (+500)	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, НВО, ОО, ЈУ, УМС.
	1.2. Иницирање спровођења едукативних програма (курсева, тренинга, семинара, радионица) у школама, омладинском клубу, и КЗМ.	Број организованих едукативних програма; број учесника у програмима; број медијских извештаја.	1000	КЗМ - координатор; Партнери: ЛСЗМ, ЦС, ЈУ, МС, УМС.
Б2. Унапређени просторни услови и креирани иновативни механизми за учешће младих у јавном животу и доношењу одлука на локалном нивоу.	2.1. Организовање консултативних састанака, и мапирање просторних ресурса.	Број организованих састанака; Број укључених актера; Обједињен директоријум просторних ресурса са приоритетом објеката у власништву општине.	Редовна активност	ЈУК Херцег фест, Музеј и галерија, Библиотека, Средњошколски центар, приватни сектор (галерије и књижаре).

	2.2.Разматрање (пре)намјене просторних ресурса.	Број институција и општинских тела који су понудили простор за спровођење ЛПАМ; Број одлука о намјени објеката за имплементацију у ЛПАМ.	Редовна активност	ЈЛС: Секретаријат за комуналне дјелатности и екологију, Секретаријат за културу, Секретаријат за друштвене дјелатности и спорт, МЗ, ОО, НВО, ЈУ, КЗМ, ЈЛС, ЛСЗМ, ЈУ, СП.
	2.3.Мапирање добре праксе у области дигиталне партиципације, и покретање онлине платформе за младе на локалном новоу (отворен простор за коментаре и дискусију на актуелне теме које се тичу потреба младих у локалној заједници).	Успостављена онлине платформа број постављених тема, отворених дискусија и коментара; Број корисника број медијских објава.	1000	КЗМ-координатор; Партнери: ЈЛС, ЦС, НВО, ОО.
БЗ. Унапређена подршка омладинском удруживању, омладинском организовању и умежавању младих.	3.1.Успостављање и ажурирање списка локалних НВО/ОО.	Креирана и објављена на веб сајту КЗМ база локалних НВО/ОО.	Редовна активност	КЗМ-коориднира; Партнери: МС-помаже при прикупљању података; ЈЛС-скупљају податке са терена; НВО/ОО-прослеђује податке праву мрежу организација које раде са младима.

	3.2. Организовање консултативних састанака релевантних актера и планирање иницијативе.	Број одржаних састанака Број присутних стакхолдера. Број испланираних иницијатива.	Редовна активност	КЗМ-коориднира; Партнери: НВО/ОО, ВК СМШ, ЂП, СТП.
	3.3. Објављивање јавног позива за подршку омладинским иницијативама на локалном нивоу (финансирање омладинских идеја).	Број идеја приспелих на конкурс; Број финансираних идеја; Број реализованих активности за младе у заједници и број учесника; Број медијских објава.	3000	ЈЛС, КЗМ, УМС, СП, НВО, ОО, ВК, ЂП, предузетнички клуб, неформалне групе младих.
	3.4.Упознавање са стандардима квалитета рада омладинских организација.	Број одржаних обука; Број учесника; Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ - координира; Партнери: НВО, ОО.

ИСХОД Ц: УНАПРЕЂЕН БРОЈ, КВАЛИТЕТ И ПРИСТУП СЕРВИСИМА ЗА ПОДРШКУ РАЗВОЈУ ПУНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ (ПОСЕБНО ПРИПАДНИКА ВУЛНЕРАБИЛНИХ ГРУПА)

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
Ц1. Обезбјеђен простор и унапређен број и квалитет програма за развој животних вјештина и капацитета младих.	1.1.Организовање консултативних састанака релевантних актера.	Број одржаних састанака; Број укључених релевантних актера.	Редовна активност	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни Секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
	1.2.Спровођење процедура за отварање општинског омладинског клуба (у Дому омладине или сл.).	Доношење одлуке о отварању омладинског клуба и успостављање пратећих процедура; Креирана спецификација и опис планираних активности.	Редовна активност	ЈЛС (Секретаријат за културу и образовање - иницира); Партнери: други релевантни Секретаријати, ЈУ, ЦС, СП, БС, УМС.
	1.3.Креирање програма рада и опремање омладинског клуба.	Осмишљен и реализован годишњи програм; Објављен позив за донирање опреме за ОК; Број актера који су се јавили на позив; Набављена техника и намештај за ОК; Број медијских извештаја.	Редовне активности (+ 5000)	ЈЛС, УМС, МК, ЦС, СП, БС.

	1.4. Креирање Плана културних садржаја за младе у ОК и осталим просторима у власништву општине.	Осмишљен програм уз осигурано учешће младих.	Редовне активности	ЈЛС, УМС, МК, ЦС, СП, БС.
Ц2. Унапређен број, и квалитет специјализованих сервиса за подршку младим припадницима вулнерабилних група.	2.1. Организовање консултативних састанака и планирање активности за подршку успостављања Едукативног центра за подршку у учењу младим лицима из социјално угрожених породица, из РЕ популације, и младима са инвалидитетом.	Број одржаних састанака; Креиран план активности; Број укључених актера; Број и врста реализованих активности; Број медијских објава.	Редовне активности	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2.2. Организовање консултативних састанака и разматрање услова за успостављање и финансирање Дневног центра за младе (26+) и одрасле са инвалидитетом, поремећајем у понашању, и младе у сукобу са законом.	Број одржаних састанака; Број укључених актера; Покренута процедура за пренамјену простора у власништву општине; Успостављен нови сервис/услуга; Број корисника; Број медијских објава.	Редовна активност (+ Донације приватног сектора, амбасада и међународних хуманитарних организација)	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.

	2.4. Разматрање могућности и успостављање финансирања услуге персоналне асистенције (помоћ у кући) за младе са инвалидитетом.	Број састанака и укључених актера; Број обезбеђених персоналних асистената.	Редовна активност (+ донације)	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
	2.5. Планирање и спровођење кампање за промовисање хранитељства и породичног смјештаја (посебно уз интензивну и додатну подршку).	Број одржаних састанака и укључених актера; Реализована кампања (број активности и учесника у кампањи); Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, МРСС, УМС, МФ, МП, НВО, ЦС, СП, БС, ФО, МО.
ЦЗ. Унапређени капацитети пужаоца информативно - савјетодавних услуга прилагођених младима (посебно припадницима вулнерабилних група)	3.1. Мапирање потреба и постојећих програма обуке.	Спроведено истраживање потреба и објављен извјештај; Пужаоци услуга информисан и о постојећим програмима обуке.	Редовна активност (+500)	КЗМ, НВО, МРСС, ЈЛС, УМС, ФО, МО, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС.

	3.2.Покретање иницијативе и организовање обуке (или стварање услова за укључивање у постојеће програме) за све релевантне пружаоце услуга.	Број одржаних обука број пружаоца услуга укључених у програме обука.	Редовна активност	КЗМ, ЈЛС, НВО, ПНФО, МРСС, УМС, ФО, МО, МП, ЗУ, ЦС.
	3.3.Мапирање релевантних партнера, и успостављање стратешких партнерстава.	Креиран директориј партнерских организација	Редовна активност	МРСС, УМС, ФО, МО, ЈЛС, КЗМ, МП, ЗУ, ПНФО, ЦС, НВО.

ИСХОД Д: УНАПРЕЂЕНО ЕКОНОМСКО - СОЦИЈАЛНО УЧЕШЋЕ МЛАДИХ И ПОДРШКА ДОСТИЗАЊУ АУТОНОМИЈЕ И АДЕКВАТНОГ ЗАПОСЛЕЊА

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
Д1. Унапређен постојећи систем подршке младима у процесу стицања аутономије и адекватног (само)запослења.	1.1.Организовање консултативног састанка и дефинисање платформе и услова за сарадњу општине и ЗЗЗ.	Број одржаних састанака; Креиран план акције.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, ЈУ, МС, МП, ИРФ, СП, БС.
	1.2. Планирање, креирање и спровођење недостајућих обука код послодаваца у складу са потребама тржишта рада и интересовањима младих.	Креирано и финансирано најмање 2 обуке; Обуке прилагођене потребама тржишта рада и интересовањ у младих, и организоване у јесењем и зимском периоду.	Редовна међусекторска активност	ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, БС, ЈУ.

<p>1.3. Истраживање потреба и доношење одлуке о кофинансирању рада код послодаваца у дефицитарним занимањима.</p>	<p>Сprovedено истраживање потреба; Донесена одлука о кофинансирању рада код мапираних послодаваца (на основу базе послодаваца 333); Запослење одређеног полазника успостављен о као услов(у одлуци).</p>	<p>Редовна међусекторска активност</p>	<p>ЈЛС, КЗМ, 3333 ЦГ, МРСС, УП, БС, СП.</p>
<p>1.4. Мапирање потреба тржишта рада у области туризма и угоститељства, и промовисање образовних програма и стипендија у овим областима.</p>	<p>Мапиране потребе тржишта рада у области туризма и угоститељства; Одржана промоција образовних програма и стипендија на крају школске године;</p>	<p>Редовна активност</p>	<p>МРСС, МП, УП, ЦСО, 3333 ЦГ, ЈЛС, КЗМ, БС, СП.</p>

Д2. Отклањање баријера за приступ тржишту рада свим младима.	<p>2.1. Прилагођавање постојећих програма 333 ЦГ (ЦИПС) савременим потребама младих, и информисање/подршка младима у њиховом коришћењу.</p>	<p>Број медијских извештаја; Унапређена и популарисана ЦИПС МНЕ веб и ФБ страница; Број одржаних промоција по Школама И НВО.</p>	<p>Редовна активност (+500)</p>	<p>МРСС, 3333 ЦГ, ЦИПС, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП, ЦС, НВО, медији.</p>
	<p>2.2. Праћење и промоција позитивних искустава младих и послодаваца корисника програма за запошљавање/самозапошљавање.</p>	<p>Креирани механизми за комуникацију и вршњачку подршку; Организоване промоције у школама и заједници. Уз сагласност, обављени интервјуи („животне приче“) са младима и послодавцима (ФБ, веб странице 333 ЦГ и путем медија).</p>	<p>Редовна активност (+500)</p>	<p>3333 ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, НВО, медији.</p>
	<p>2.3. Оснивање сервиса за бесплатну правну помоћ младима (посебно онима који желе да покрену бизнис и/или унаприједи постојећи рад). Промоција добре праксе у организацијама и институцијама.</p>	<p>Успостављен и промовисан сервис (медији, социјалне мреже исл.); Број одржаних промоција сервиса по школама, НВО и ЦС.</p>	<p>Редовна активност</p>	<p>МРСС, 3333 ЦГ, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.</p>

<p>Д3. Смањење неактивности младих.</p>	<p>3.1. Анализа стања, и организовање консултативних састанака са предстаствницима релевантних институција и организација.</p>	<p>Креиран извјештај о стању; Број одржаних састанака и укључених актера; Креиране смјернице базиране на подацима.</p>	<p>Редовне активности</p>	<p>МРСС, ЗЗЗЦГ, УП, ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, НВО, БС.</p>
<p>Д4. Подршка развоју предузетништва младих.</p>	<p>4.1. Информисање о постојећим програмима за обуку младих, и подстицање предузетништва младих у различитим областима.</p>	<p>Број инфо сесија за матуранте у школама и у заједници за младе (18+). Организоване најмање 3 обуке на тему: самозапошљавање, креативне индустрије, оLINE пословање исл.</p>	<p>Редовне активности (+1500)</p>	<p>МРСС, ЗЗЗЦГ, ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, БС, СП.</p>
	<p>4.2. Разматрање могућности и спровођење процедура за додјелу објеката и неискоришћеног земљишта у власништву Општине на коришћење младим предузетницима кроз сервисе локалне омладинске политике и отворене конкурсе.</p>	<p>Број састанака и укључених актера; Разматрање могућности и креирање аката за успостављање „социјалног предузећа“ (у дјелу Дома Омладине).</p>	<p>3500 (Донације приватног сектора; амбасада, међународних организација)</p>	<p>ЈЛС, КЗМ, ЗЗЗ ЦГ, УП, МФ, ЦС, БС, СП.</p>

	<p>4.3. Анализа стања и разматрање процедура за доношење Одлуке на локалном нивоу о пореским олакшицама за покретање сопственог бизниса за младе - ‘Одлука о буџету за помоћ младима у бизнису’.</p>	<p>Број одржаних састанака и укључених актера; Утврђене чињенице о условима/бар ијерама за покретање сопственог бизниса за младе на локалном нивоу. Донесена одлука о пореским олакшицама.</p>	<p>Редовна активност</p>	<p>ЈЛС, ЈУ, ЗЗЗЦГ, ИРФ, БС, СП.</p>
	<p>4.4. Информисање институција и младих о постојећим и креирање недостајућих програма обуке за аплицирање на пројекатима ЕУ, и подршка за њихово активно укључивање.</p>	<p>Број инфо сесија; Укључивање младих и институција у најмање 1 обуку; Креирање најмање 1 Пројектног предлога заснованог на Стратегији за младе и ЛПАМ (Исход Д).</p>	<p>Редовне активности</p>	<p>МВПЕИ, ЗЗЗ ЦГ, УП, ПНФО, ЈУ, ЈЛС, КЗМ, ЦС, НВО, БС, ФО, МО.</p>

**ИСХОД Е: УНАПРЕЂЕН НИВО ЗДРАВЉА И БЕЗБЈЕДНОСНЕ КУЛТУРЕ
МЛАДИХ У ОПШТИНИ ХЕРЦЕГ НОВИ**

Мјере	Активност	Индикатори	Буџет (Еуро)	Актери одговорни за реализацију
Е1. Унапређена међусекторска сарадња и информативно-савјетодавни програми за превенцију болести зависности и ризичних понашања (укључујући саобраћајну делинквенцију).	1.1.Организовање састанака представника Општине и међусекторских актера са циљем утврђивања начина и оквира за сарадњу.	Број одржаних састанака и присутних актера; Креиран план акције; Број медијских објава.	Редовна активност	КЗМ иницира/ координира; Партнери: ЈЛС, , МЗД, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, медији.
Е2. Унапређена подршка развоју психо-физичког здравља и промоцији здравих стилова живота младих.	2.1.Мапирање превентивних и рекреативних програма на локалном нивоу, и успостављање услова за повећање њихове доступности.	Креиран директориј програма и сервиса на локалном нивоу; Број инфо сесија у школама и заједници.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, СД, НВО.
Е3. Унапређени капацитети актера за спровођење програма превенције и промоције здравих стилова живота.	3.1.Креиране и организоване обуке (радионице, семинари) за пружаоце услуга у области превенције засноване на иновативним методама.	Број креираних програма; Број одржаних обука и учесника/ца; Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.

	3.2.Мапирање постојећих примјера добре праксе и успостављање стартешких партнерстава у области промоције здравих стилова живота и превенције злоупотребе ПАС.	Направљен директориј партнерских организација у области превенције; Број и врста активности са циљем успостављања партнерства.	Редовна активност	ЈЛС, ЈУ, ЦС, НВО, ПНФО, родитељи, млади.
Е4. Унапређени програми заштите животне средине намјењени младима.	4.1.Креирани и спроведени програми и волонтерске акције за младе у школама и мјесним заједницама (организовање радионица, еко и хуманитарних акција, фото конкурса и сл.).	Број креираних програма; Број одржаних активности и акција у заједници; Број укључених учесника/ца. Број медијских објава.	Редовна активност	ЈЛС, КЗМ, ЈУ, ЦС, ПНФО, НВО, ВК, млади.

ПРИЛОГ

Општина Херцег Нови Радна група за израду Стратегије за младе 2019-2022.		
Ред.бр.	Име и презиме	Организација/институција
1.	Ана Замбелић Пиштало	Секретарка Секретаријата за културу и образовање
2.	Јадранка Орландић	Секретаријат за културу и образовање, самостална савјетница
3.	Слађана Петковић	Консултанткиња
4.	Ксандра Поповић	СМШ “Иван Горан Ковачић”, професорица ликовне културе
5.	Душанка Ковачевић	ОШ “Милан Вуковић”, професорица географије
6.	Драгољуб Пековић	Центар за безбједност Херцег Нови, инспектор за наркотике
7.	Кристина Милатовић	НВО Удружење ликовних умјетника Херцег Нови
8.	Александра Марић	Омладинска радница
9.	Радован Ралевић	Спортски центар Игало
10.	Ведран Крњић	Омладински културни центар (ОКЦ)
11.	Весна Вукашиновић	Завод за запошљавање Херцег Нови, савјетница
12.	Стево Лазаревић	Завод за запошљавање Херцег Нови, самостални савјетник
13.	Емрах Јефкај	Центар за социјални рад, Херцег Нови, водитељ случаја, психолог
14.	Љиљана Крстић	НВО Зрак наде
15.	Јелена Пејовић	Дом здравља Херцег Нови, психолошкиња
16.	Сенка Домовић Булут	НВО Урбан Нова
17.	Наташа Дендић	НВО Урбан Нова
18.	Војка Лазаревић	Секретаријат за културу и образовање, референт

ЛИТЕРАТУРА

1. EUROPEAN COMMISSION (2018), COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONSEngaging, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy {SWD(2018) 168 final} - {SWD(2018) 169 final}, Brussels, 22.5.2018 COM(2018) 269 final.
2. Институт за развој младих КУЛТ (2018), ПРЕПОРУКА О РАДУ С МЛАДИМА, Препорука ЦМ/Рец(2017)4 коју је усвојио Одбор министара Вијећа Еуропе, 31. маја 2017., Сарајево, 2017. Наслов оригиналног текста: РЕЦОММЕНДАТИОН ОН ЈОУТХ ВОРК, Рецоммендацион ЦМ/Рец(2017)4 адоптед бу тхе Цоммитее оф Министерс оф тхе Цоунцил оф Еуропе он 31 Мау 2017© Вијеће Еуропе, мај 2017. оригинални текст на енглеском и француском језику.
3. Министарство просвјете, УМС и спорт (2016), СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДЕ 2017–2021, Подгорица.
4. Министарство просвјете, УМС и спорт (2016), ЗАКОН О МЛАДИМА ("Службени лист Црне Горе", бр. 042/16 од 11.07.2016, 013/18 од 28.02.2018).
5. Министарство спорта, Уједињене нације у Црној Гори (2017), СМЈЕРНИЦЕ ЗА ОТВАРАЊЕ И ВОЂЕЊЕ ОМЛАДИНСКИХ КЛУБОВА И ОМЛАДИНСКИХ ЦЕНТАРА, Подгорица.
6. YOUTH 2030Working with and for young peopleUNITED NATIONS YOUTH STRATEGY, <https://www.un.org/youthenvoy/youth-un/>.